

ФІНАНСОВО–КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 339.732

Довгань Ж.М.,
д.е.н., доцент кафедри банківського менеджменту та обліку
Тернопільський національний економічний університет

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку фінансово-економічних систем характеризується високим рівнем фінансової, економічної, політичної нестабільності, що здійснює негативний вплив на розвиток господарюючих суб'єктів. Фінансова стійкість є основою функціонування банківської системи, відображенням ефективності використання, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів, організації належного руху фінансових потоків, що, в результаті, опосередковують будь-які економічні відносини в державі.

Значні розбіжності у поглядах науковців і практиків щодо економічної сутності поняття «фінансова стійкість банківської системи» обумовлені множинністю і постійною трансформацією чинників, які впливають на фінансову стійкість банківського сектору на сучасному етапі економічного розвитку. Тому для більш ґрунтовного розкриття змісту поняття «фінансова стійкість» необхідно провести аналіз економічної сутності базових категорій у досліджуваній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики забезпечення фінансової стійкості банків і банківської системи присвячена низка наукових праць вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків. Зокрема, теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості досліджували К.Гудхарт, П. Каллаур, А.Крокетт, Дж. Сінкі, Г. Шиназі та інші. Розробленню методичних підходів до визначення оцінки фінансової стійкості банків відповідно до положень банківського менеджменту присвячено праці О.Васюренка, О. Вовчак, О. Дзюблюка, А. Герасимовича, В.Коваленко, А.Мороза, М. Савлука, Л. Примостки. В той же час, не дивлячись на отримані результати, окремі питання, пов'язані з формалізацією сутності фінансової стійкості банківської системи, потребують поглибленого дослідження.

Постановка проблеми. Метою статті є формалізація та систематизація основних науково-методологічних підходів до розуміння змісту фінансової стійкості банківської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури дозволив виділити два підходи до трактування поняття «фінансова стійкість банківської системи» [1 - 7].

Перший підхід ґрунтується на системному уявленні про здатність банківської системи протистояти зовнішнім шокам як ключовому компоненті стійкості. Відповідно до такого підходу, банкрутство окремого банку необов'язково є чинником фінансової нестійкості. Воно може навіть сприяти підвищенню рівня ефективності фінансового посередництва, і таким чином допомагати підтримувати або підвищувати фінансову стійкість всієї банківської системи. Відповідно до робіт [5; 6], фінансова стійкість банківської системи характеризується її здатністю забезпечити на тривалій основі і без збоїв ефективну трансформацію заощаджень в інвестиції.

Відповідно до другого підходу, фінансово стійкою можна вважати таку банківську систему, яка забезпечує відсутність системних банківських криз при стабільності цін на активи. Перевага цього підходу полягає в тому, що він дає можливість використовувати широко поширені і доступні показники в якості змінних при оцінці фінансової стійкості (наприклад, волатильність ставки відсотків), але в цілому цей підхід концептуально менш привабливий, бо «відсутність банківських криз» все ще не забезпечує фінансової стійкості банківської системи, а кризи окремих банків не завжди розповсюджуються на всю систему.

В роботі А. Крокетта [7] зазначається, що умовами забезпечення фінансової стійкості банківської системи є такі:

– “по-перше, **ключові установи у банківській системі є стійкими**, тобто існує висока ступінь впевненості в тому, що вони можуть продовжити виконувати свої договірні зобов'язання без затримок або зовнішньої допомоги;

– по-друге, **основні ринки є стійкими**, тобто учасники можуть впевнено здійснити трансакції на них за цінами, які відображають фундаментальні фактори і які не змінюються істотно за короткі періоди, за відсутності змін у фундаментальних факторах”.

В той же час, викладений вище підхід до розуміння економічного змісту та умов фінансової стійкості банківської системи має цілий ряд обмежень щодо практичного застосування, оскільки на перший план виходить проблема обґрунтування, які установи є “ключовими”, стійкість яких важлива, і який ступінь стабільності цін на фінансових ринках передбачається достатнім.

Узагальнення наукових підходів, представлених у табл. 1, дає підстави вважати, що стійкість банківської системи – це, перш за все, її здатність підтримувати нормативні значення встановленої системи фінансових індикаторів, незалежно від впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Відповідно, на нашу думку, дану економічну категорію необхідно розглядати саме в такому широкому розумінні.

Проте, незважаючи на очевидну важливість проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи, вона не знайшла значного теоретичного аналізу в економічній літературі.

Фінансову стійкість банківської системи пропонується розуміти як внутрішню характеристику здатності банківської системи нівелювати внутрішні диспропорції та абсорбувати зовнішні шоки (збурення, які виводять систему зі стану рівноваги), виконувати всі свої функції в повному обсязі, сприяючи при цьому підвищенню ефективності національної економіки.

Такий підхід відрізняється від існуючих принаймні двома принциповими положеннями.

Таблиця 1

Науково-методичні підходи до визначення стійкості банківської системи

Автор, джерело	Сутність підходу
1	2
Я. Кузьмінов, В. Радаєв [8]	Під стійкістю банківської системи і якістю функціонування комерційного банку слід розуміти практичну здатність, рухаючись в конкретний період часу, мінімально відхилитися від оптимальної траєкторії руху в багатовимірному просторі
С. А. Уразова [9]	Стійкість банківської системи – це її здатність за рахунок самоорганізації та структурної стійкості, забезпечення та підтримки стійкості комерційних банків – складових цієї системи та за допомогою втручання центрального банку відновлювати свою рівновагу, незалежно від впливу внутрішнього та зовнішнього середовища
В. М. Вербенська [10]	Стійкість банківської системи – це її здатність під дією певних ендегенних або екзогенних дестабілізуючих чинників (шоків) в умовах динамічної та структурної нестабільності за рахунок внутрішніх сил уникати масового банкрутства фінансових інституцій з метою виконання своїх функцій з перерозподілу ресурсів у економіці в не меншому обсязі, ніж до впливу зазначених чинників
С. М. Ільясов [11]	Економічна система (у тому числі і банківська) функціонує стійко за певним параметром, якщо відхилення даного параметра не перевищує допустимої величини, а перешкоди можуть бути компенсовані в певних межах
Г. Г. Фетісов [12]	Стійкість банківської системи – це такий комплексний позитивний стан, який характеризується розвитком якісних параметрів її діяльності і діяльності окремих її елементів у взаємодії з інтересами економіки

По-перше, на наш погляд, помилковим є трактування фінансової стійкості банківської системи просто як здатності виконувати свої функції під впливом дестабілізуючих чинників, оскільки, як показав досвід, в 2007-2008 рр. банківські системи більшості країн продовжували виконувати більшість своїх функцій (трансформаційну, емісійну), але без виконання стабілізаційної функції, що фактично призвело до надування «кредитних бульбашок», призвело до дестабілізації власної діяльності банків, розбалансування всього фінансового ринку та перетворило банківську систему на джерело системної економічної кризи. Тому фінансово стійкою може вважатися лише та банківська система, яка в повному обсязі виконує всі свої функції без виключення та сприяє при цьому підвищенню ефективності національної економіки.

По-друге, фінансову стійкість банківської системи необхідно розуміти не як результат діяльності, стан розвитку банківської системи, а як внутрішню характеристику її здатності функціонувати під впливом зовнішніх шоків та внутрішніх дестабілізуючих факторів.

Провідна роль фінансової стійкості банківської системи в контексті забезпечення економічного зростання зумовлена в першу чергу тим, що саме банківська система здійснює функцію мобілізації заощаджень з метою розподілу та перерозподілу інвестиційного капіталу та забезпечує фінансово-кредитну підтримку протягом всього циклу ділової активності. При дослідженні даної проблеми

необхідно акцентувати увагу на тому, що процес забезпечення та підтримка на належному рівні фінансової стійкості банківської системи тісно взаємопов'язаний зі змінами в економіці, які впливають на розмір накопичень та привабливості (інвестиційної) у національній економіці.

У ситуації, що склалася, перед банківською системою постає актуальне завдання формування капіталу для забезпечення потреб реального сектора вітчизняної економіки, зокрема й через залучення довгострокового фінансування навіть в умовах кризи ліквідності. Для успішного вирішення цього завдання виникає необхідність в оцінці не тільки ресурсних можливостей банківської системи, а значно більшого кола факторів, які в сукупності визначають потенційну здатність та поточну готовність забезпечити задані темпи економічного зростання за рахунок власних та залучених ресурсів, адаптивність до мінливих умов зовнішнього середовища, можливість адекватно відповідати на запити реального сектора економіки тощо. Таким чином, мова йде про необхідність побудови науково обґрунтованої концепції забезпечення та оцінки фінансової стійкості банківської системи (ФСБС).

Фундаментальними складовими концепції забезпечення ФСБС ми вважаємо:

1. Умови формування ФСБС (виявлення найбільш значущих ендогенних та екзогенних факторів, які виводять банківську систему з рівноваги, оцінювання сили їх впливу на ФСБС з метою виявлення найбільш небезпечних з них).

2. Інструментарій оцінювання (критеріальна база для оцінювання поточного рівня ФСБС, прогнозування тенденцій його зміни, кількісне вимірювання реакції на дестабілізуючі впливи).

3. Регулюючі заходи з боку регулятора (НБУ) щодо підтримання досягнутого рівня ФСБС або забезпечення досягнення бажаного рівня.

Саме ці базові складові є основою загальної концепції забезпечення ФСБС, яку подано на рис. 1.

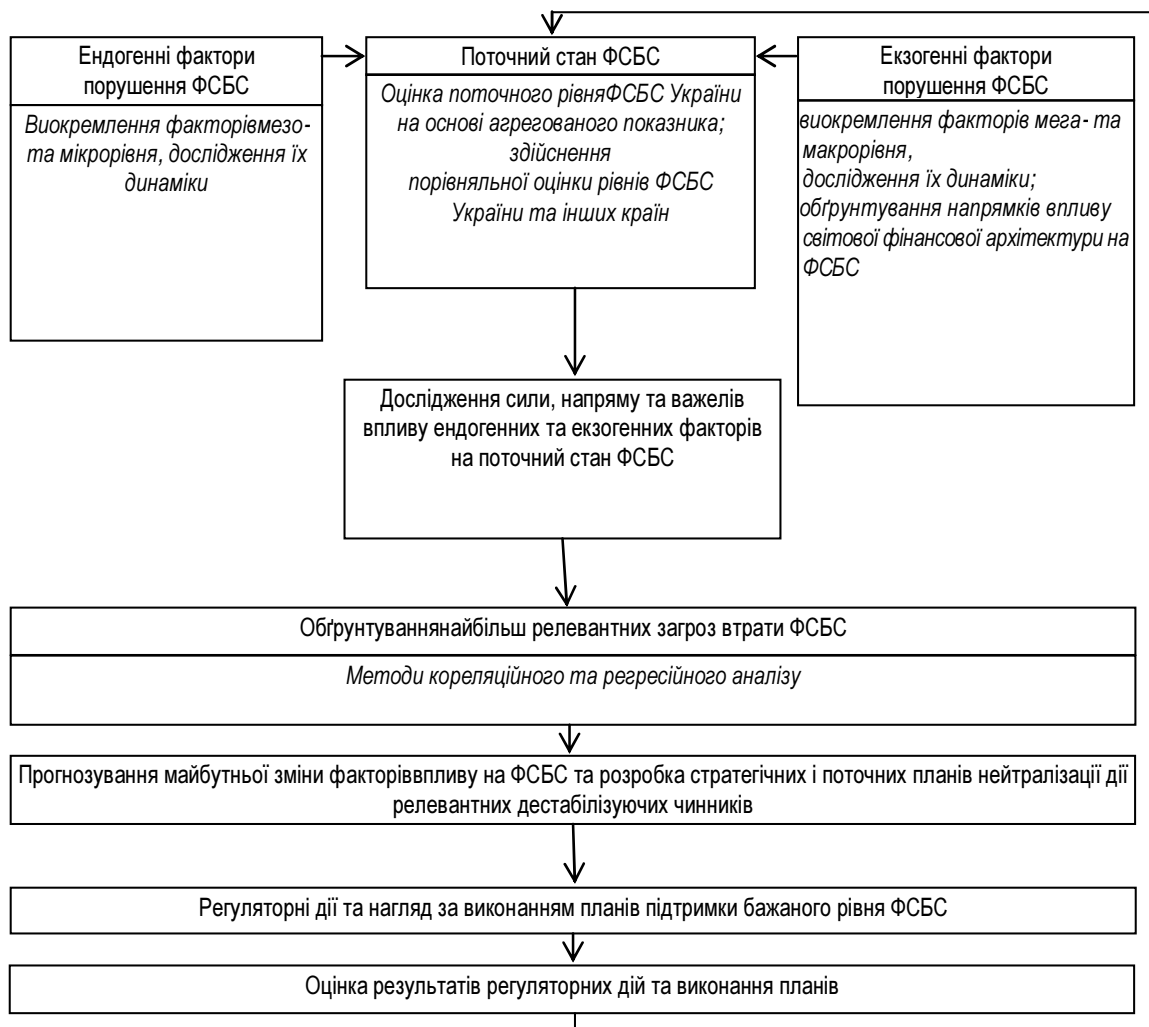

Рис. 1. Концептуальні засади забезпечення фінансової стійкості банківської системи (ФСБС)

Отже, під фінансовою стійкістю банківської системи необхідно розуміти інтегральну характеристику, що відображає здатність банківської системи ефективно протидіяти негативним екстерналіям та інтерналіям, а також можливість банківської системи швидко і з найменшими втратами подолати наслідки фінансової кризи шляхом застосування її адаптаційного механізму.

Стійкість банківської системи визначається двома основними моментами:

– по-перше, це її стійкість до макроекономічних шоків;

– по-друге, це те, в якій мірі ця стійкість може сприяти економічному зростанню чи перешкоджати йому.

Поняття “фінансова безпека”, “фінансова стійкість”, “фінансова стабільність”, “ефективність” та “надійність” банківської системи, хоча й мають спільні риси, проте характеризують різні напрямки єдиного фінансового механізму. Саме тому необхідною вбачається побудова ієрархії досліджуваних дефініцій, що можна представити наступним чином (рис. 2).

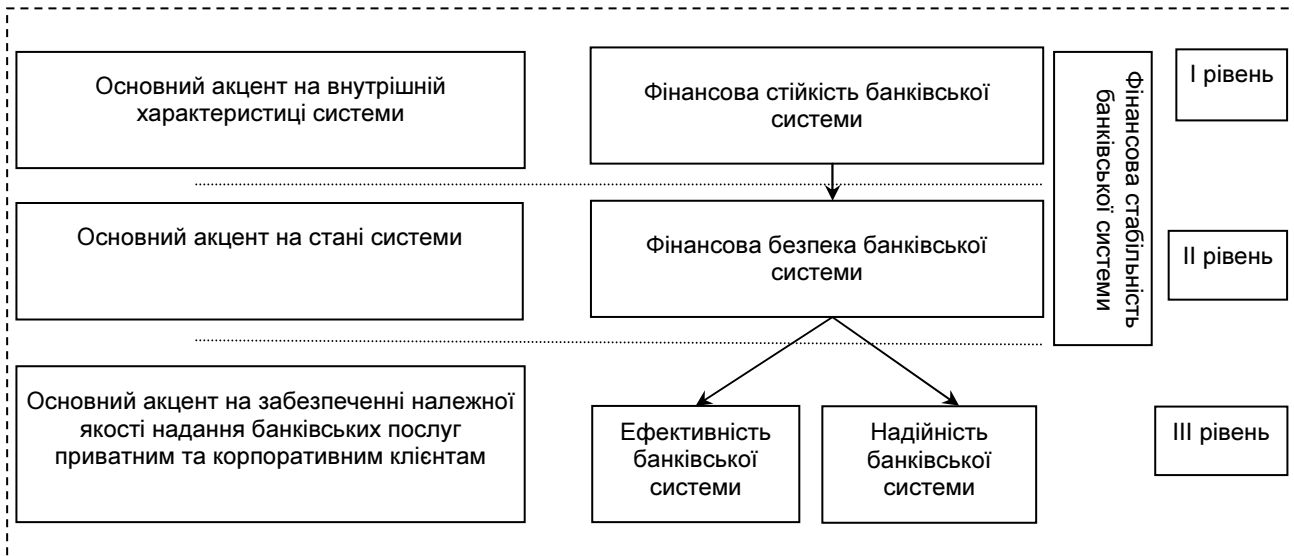

Рис. 2. Ієрархія структурних елементів банківської системи

Найбільш загальним поняттям з досліджуваних ми вважаємо саме фінансову стійкість банківської системи, оскільки воно відображає характеристику банківської системи – її здатність протидіяти шокам.

Результатом реалізації цієї її характеристики слід вважати фінансову безпеку банківської системи, яку ми розуміємо як стан розвитку банківської системи, що відзначається збалансованістю, адаптивністю до зовнішніх та внутрішніх загроз та здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економіки. Таким чином, фінансову стійкість банківської системи пропонується розуміти як здатність до досягнення результату – фінансової безпеки банківської системи.

Що ж стосується фінансової стабільності банківської системи, то одна частина науковців вважає її синонімом фінансової стійкості банківської системи, а інша – фактично ототожнює з фінансовою безпекою (в тому її трактуванні, яке було викладено вище). Ми вважаємо, що при абстрагуванні від об'єкта дослідження стабільність слід вважати характеристикою динаміки протікання будь-яких процесів, тоді як стійкість – реакцією на збурення. У загальному розумінні будь-яка система може бути стабільно стійкою та стабільно нестійкою. В той же час, коли мова йде про фінансову стійкість та фінансову стабільність, розмежування цих понять втрачає економічний сенс, оскільки фінансова стабільність стає характеристикою вже не тільки динаміки, а й фінансової здатності підтримувати цю динаміку, що фактично наближує її за змістом до фінансової стійкості. Таким чином, звуження сфери дослідження до фінансової складової робить ці категорії характеристиками одно і того ж самого об'єкта.

Поняття ж “надійність” та “ефективність” відносно банківської системи слід вважати похідними від фінансової безпеки, які уточнюють різні її прояви: ефективність – результат функціонування банківської системи, який характеризується перевищенням доходів над видатками, а надійність – спроможність виконати взяті на себе зобов'язання.

Однак, на нашу думку, чітке розмежування та формалізація цих понять саме для банківської системи з позиції структурного утворення в рамках фінансового сектора економіки країни є науковим підґрунтям для розробки та впровадження більш дієвих інструментів управління банківською системою для забезпечення її ефективного функціонування в умовах впливу негативних екзогенних та

ендогенних факторів мінливого економічного середовища та попередження порушень її нормального розвитку внаслідок виникнення системних кризових явищ.

Висновки з даного дослідження. Розглядаючи банківську систему в якості об'єкта забезпечення фінансової стійкості, науковці акцентують увагу: по-перше, на системному уявленні про здатність банківського сектору економіки протистояти зовнішнім шокам (у відповідності до цього підходу банкрутство окремих банків не вважається загрозою для втрати стійкості всією банківською системою); по-друге, на здатності банківської системи на тривалій основі і без збоїв виконувати свою основну функцію – трансформацію заощаджень в інвестиції; по-третє, на здатності банківської системи запобігати виникненню системної кризи; по-четверте, на забезпеченні фінансової стійкості банківської системи через фінансову стійкість ключових банків та ринків.

Фінансова стійкість банківської системи – це здатність банківської системи виконувати всі свої функції в повному обсязі, сприяючи при цьому підвищенню ефективності національної економіки, під впливом зовнішніх шоків та внутрішніх дестабілізуючих факторів.

Фінансову стійкість банківської системи слід трактувати як засіб досягнення результату – фінансової безпеки, яка характеризує стан розвитку банківської системи, що відзначається збалансованістю, адаптивністю до зовнішніх та внутрішніх загроз та здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економіки. Запропоновано ототожнювати фінансову стійкість та фінансову стабільність банківської системи. Надійність та ефективність слід вважати похідними від фінансової безпеки, які уточнюють різні її прояви: ефективність – результат функціонування банківської системи, який характеризується перевищенням доходів над видатками, а надійність – спроможністю виконати взяті на себе зобов'язання.

Література

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.04.01 / О.І. Барановський; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. — К., 2000. — 36 с.
2. Дзюблюк О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: монографія. / О. В. Дзюблюк – Тернопіль, 2009. – 316 с.
3. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 228 с.
4. Фетисов Г.Г. Устойчивость банковской системы и методология ее оценки / Г.Г. Фетисов. – М. : Экономика, 2003. – 497 с.
5. Haldane Andrew Assessing Financial System Stability, Efficiency, and Structure at the Bank of England. – Marrying the MacroandMicroprudential Dimensions of Financial Stability (Basel: Bank for International Settlements), 2003. – 69 p.
6. Mishkin Frederic. The Causes and Propagation of Financial Instability: Lessons for Policymakers. – Maintaining Financial Stability in a Global Economy. A symposium sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, Wyoming, 1997. – P. 14–36.
7. Goff Brian Regulation and Macroeconomic Performance. – London: Kluwer Academic Publishing, 1996. – Vol. 8.
8. Кузьминов Я. Институты: от заимствования к выращиванию (опыт российских реформ и возможность культивирования институциональных изменений) / Я. Кузьминов // Вопросы экономики. – 2005. – № 5. – С. 7–11.
9. Уразова С. Устойчивость банковской системы: теоретические и методологические аспекты / С. Уразова // Банковское дело. – 2006. – № 12. – С. 26–32.
10. Вербенська В. М. Стійкість банківської системи в умовах лібералізації міжнародної торгівлі фінансовими послугами (на прикладі країн Центральної та Східної Європи) : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.05.01 “Світове господарство і міжнародні економічні відносини”. – Київ, 2006. – 20 с.
11. Ильясов С. М. Устойчивость банковской системы: механизмы управления, региональные особенности / С. М. Ильясов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 305 с.
12. Фетисов Г. Оценка финансовой устойчивости коммерческого банка / Г. Фетисов // Бухгалтерия и банки. – 2002. – № 10. – С. 39–50.